

УДК 37.016:613:373.3(438)(073)

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.3.2.14>

Л. В. СЛИВКА

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри педагогіки початкової освіти,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,

м. Івано-Франківськ, Україна

Електронна пошта: loroczka@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0003-1865-6326>

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ «ПРОЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНА ОСВІТА У ШКОЛІ» (1993) ДЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

Актуальність задекларованої у назві статті проблеми зумовлена увагою сучасної української педагогіки до проблеми здоров'язбереження дітей та молоді і потреби реалізації освіти та виховання щодо плекання культури здоров'я. Зроблено висновок про недостатній рівень дослідження вітчизняними науковцями позитивного зарубіжного досвіду у цьому контексті. Анонсовано, що 1993 року Барбарою Воинарською (пол. *Barbara Woynarowska*), Марією Соколовською (пол. *Maria Sokołowska*), Марією Шиманською (пол. *Maria Szumańska*) і Марією Пулторак (пол. *Maria Półtorak*) у межах проєкту «Школа Сприяння Здоров'ю» було опрацьовано першу польську версію навчальної програми, яку назвали «Проздоров'язбережувальна освіта у школі» (пол. *Edukacja prozdrowotna w szkole*). Програма репрезентувала зміст відповідної освіти для трьох груп класів (I–III класи; IV–VI класи; VII–VIII класи) підставових шкіл і для надпідставових шкіл Республіки Польща. Публікація висвітлює змістове наповнення програми для початкових (I–III) класів, яке розміщувалося у програмі «Проздоров'язбережувальна освіта у школі» в межах 7-ми тематичних блоків, а саме: «Гігієна особиста і оточення», «Безпека», «Їжа і харчування», «Фізична активність», «Едукація для сімейного життя і психологічні та середовищні аспекти проздоров'язбережувальної освіти», «Статева освіта», «Профілактика шкідливих звичок». Зміст програми було розділено на дві умовні частини: А – «що учень повинен знати та розуміти»; Б – «що учень повинен вміти». Отже, програма прогнозувала очікувані результати навчання здобувачів освіти.

Зроблено висновок про потенційні можливості навчальної програми щодо формування в учнів дбайливого ставлення до власного здоров'я і прагнення дотримуватися здорового способу життя, щодо формування в учнів здатності до творчого самовираження і критичного мислення у відповідному вимірі.

Ключові слова: здоров'я учнів, «Школа Сприяння Здоров'ю», здоров'язбережувальна освіта, Республіка Польща, навчальні програми.

Постановка проблеми. Важливою умовою успішності освітньої політики української держави щодо розв'язання проблем здоров'язбереження дітей та молоді і формування у них мотивації до здорового способу життя є врахування позитивних елементів досвіду зарубіжних країн в означеній сфері педагогічної діяльності. У цьому контексті безперечно доцільним є вивчення теорії і практики реалізації здоров'язбережувальної освіти у загальноосвітніх школах Республіки Польща.

Аналіз попередніх досліджень. В умовах інтеграції України в європейський простір дослідження вітчизняними науковцями досвіду закордоння у ділянці здоров'язбережувальної освіти і виховання є недостатнім. Між тим, вітчизняна наука вже наповнюється спробами ґрунтовного вивчення зарубіжного (А. Беседіна,

О. Дмитрієва), зокрема і польського (Т. Єрмакова, В. Єфімова, І. Мордвінова), досвіду організації навчально-виховного процесу, спрямованого на формування, збереження і зміцнення здоров'я дітей та молоді. Відзначимо також праці, в яких використано досвід польських вчених для аналізу стану підготовки студентів педагогічних спеціальностей у вишах України до здоров'язбережувальної діяльності в школі (М. Оліяр, Л. Сливка, Р. Тягур [Oliiar]).

Мета статті – актуалізувати зміст здоров'язбережувальної освіти для початкових класів загальноосвітніх шкіл Республіки Польща, який пропонувався в 90-х рр. ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. Зміна політичної ситуації у Польщі та системні демократичні трансформації в усіх сферах суспільного життя, які розпочалися 1989 року, ознаменували

й зміни в системі освіти держави. Інтеграція Республіки Польща до Європейського Союзу детермінувала необхідність пристосування польської освіти до європейських освітніх стандартів [Василук : 23].

Динаміка якісного і кількісного розвитку розмаїтого діапазону діяльності, спрямованої на формування культури здоров'я учнів у системі шкільної освіти, з одного боку, корелювалася відповідно до положень виданого 7 вересня 1991 року Закону «Про систему освіти» [Ustawa]. З іншого боку, певний поштовх означеному вектору педагогічних ініціатив дало приєднання Польщі до міжнародного проєкту «Школа Сприяння Здоров'я» (пол. *Szkola Promująca Zdrowie; SzPZ*). Країна стала однією з восьми перших, які 1992 року були включені до Європейської мережі шкіл сприяння здоров'ю, тож впродовж 1992–1995 рр. в 14 пілотних підставових школах було розпочато реалізацією згаданого проєкту [Єрмакова : 26].

Не деталізуючи мету, сутність та результати впровадження проєкту у школах польської держави (вони описані в чисельних публікаціях і комплексних працях), зазначимо лише, що головними принципами, за якими прогнозувалася реалізація його програми, були: міжпредметність (реалізовувати програму повинні були усі вчителі); еластичність і плюралізм (зміст і методи навчання можна добирати легко, на основі інваріантного рівня знань залежно від умов, з урахуванням потреб, інтересів та нахилів здобувачів освіти); спіральність (повернення до відповідних тем на різних щаблях навчання); доступність і відкритість (відповідне навчання розпочинається на основі актуалізації опорних знань і життєвого досвіду учнів, а потім відбувається систематичне поповнення і оновлення знань) [Sokołowska : 9].

Перша освітня програма, яку опрацювали члени польської групи проєкту «Школа Сприяння Здоров'ю», з'явилася 1993 року на сторінках часопису «Лідер» (пол. *Lider*) під назвою «Проздоров'язбережувальна освіта у школі» [Woynarowska]. В основу програми її авторами – очільницею групи Барбарою Воинаровською (пол. *Barbara Woynarowska*), Марією Соколовською (пол. *Maria Sokołowska*), Марією Шиманьською (пол. *Maria Szumańska*) і Марією Пулторак (пол. *Maria Półtorak*) – було покладено

три аспекти, в контексті яких формулювався її зміст, а саме: «я і турбота про мене»; «я і мої стосунки з іншими людьми»; «я і моє середовище». Розроблений для I–III класів, IV–VI класів, VII–VIII класів підставової школи і для надпідставової школи змістовий контент розподілили у межах 7-ми тематичних блоків, як-от: «Гігієна особиста і оточення», «Безпека», «Їжа і харчування», «Фізична активність», «Едукація для сімейного життя і психологічні та середовищні аспекти проздоров'язбережувальної освіти», «Статева освіта», «Профілактика шкідливих звичок».

З метою формування водночас теоретичних знань і практичних навичок зміст програми було розділено на дві умовні частини: А – «що учень повинен знати та розуміти»; Б – «що учень повинен вміти» [Jaworski : 40].

У нашому дослідженні репрезентуємо змістове наповнення аналізованої програми для I–III класів підставової школи згідно з аносованими вище тематичними блоками.

«Гігієна особиста і оточення»

А. Коли і для чого мити руки?

А. Коли і як чистити зуби?

А. Як чистити ніс, поводитися під час кашлю, чхання, випорожнення?

А. Хто допомагає мені зберігати чистоту вдома і у школі?

А. Чому я повинен брати участь у дотриманні чистоти вдома і у школі?

А. Хто підтримує чистоту і порядок в моїй місцевості?

А. Чому не можна смітити, нищити зелені насадження?

Б. Вичистити правильно зуби.

Б. Очистити нігті.

Б. Правильно використовувати носову хустину.

Б. Користуватися санітарними засобами у школі і у громадських місцях.

Б. Утримувати порядок в рюкзаку, у місці свого навчання вдома і у школі.

«Безпека»

А. Як я повинен поводитися безпечно на дорозі?

А. Як перейти дорогу?

А. Чому не можна купатися в недозволених місцях, послуговуватися газом, вогнем без присутності дорослих?

А. Хто піклується про мою безпеку вдома і у школі?

А. До кого можу звернутися по допомогу у випадку, коли мені хтось загрожує?

А. Хто у моїй місцевості піклується про безпеку інших людей?

Б. Правильно перейти дорогу.

Б. Пристібати паси безпеки.

Б. Відрізнати справжні і несправжні небезпеки для здоров'я.

Б. Звернутися про допомогу у разі травми.

«Їжа і харчування»

А. Що і чому я їм і п'ю?

А. Що я люблю їсти і пити?

А. Коли, де і як потрібно їсти і пити?

А. Чому я потребує регулярного харчування?

А. Хто допомагає мені вибрати хорошу для мого здоров'я їжу?

А. Хто готує страви для мене?

А. Чому батьки заохочують мене до деяких страв, а деякі забороняють їсти?

А. Хто виробляє їжу?

А. Чому існує так багато продуктів?

Б. Споживати страву гігієнічно і естетично.

Б. Приготувати з допомогою батьків другий сніданок.

Б. Помити фрукти.

Б. Допомогти вдома у приготуванні страв і у митті посуду.

Б. Вимити чашку від напою, спожитого у школі.

Б. Підготувати і прибрати місце споживання другого сніданку у школі.

«Фізична активність»

А. Чому мені подобаються забави у русі?

А. Чому мені потрібен рух і перебування на свіжому повітрі?

А. Як сидіти на стільці і під час виконання домашнього завдання вдома?

А. Чому треба носити рюкзак?

А. Чому я люблю вправлятися і бавитися із друзями?

А. Чому дорослі заохочують, щоб вчасно лягати спати і сидіти «прямо» під час виконання домашнього завдання?

Б. Прийняти правильну поставу під час сидіння.

Б. Брати участь в заняттях і рухових забавах із сім'єю та друзями.

Б. Їздити на велосипеді, ковзанах, лижах, грати в бадмінтон, рінго.

«Едукація для сімейного життя і психологічні та середовищні аспекти проздоров'язбережувальної освіти»

А. Як я змінився з часу народження?

А. Що я люблю робити, що не люблю?

А. Що я можу робити, а що не можу?

А. Які почуття переживаю у різних ситуаціях, як вони виявляються?

А. Що я люблю робити разом з іншими?

А. Що інші люблять робити разом зі мною?

А. Від чого це залежить?

А. Що я умію сам, а у чому потребує допомоги. Чиєї?

А. Чим я є подібний до інших, а чим відрізняюся?

А. Як я розпізнаю почуття інших, а як вони – мої?

Б. Розказати про те, що любить робити, а чого не любить.

Б. Назвати основні почуття і ситуації, які їх супроводжують.

Б. Розпізнати основні засоби вираження почуттів (міміка, голос).

Б. Організувати собі заняття у вільний час.

Б. Представити словами свої інтереси, те, що приносить задоволення, а що роздратування в контактах з іншими.

Б. Гратися спільно з однолітками.

«Статева освіта»

А. Звідки я взявся?

А. Як виглядає моє тіло?

А. Чим відрізняються хлопці від дівчаток?

А. Що змушує мене рости?

А. Що це означає, що кожний має право на власне тіло?

А. Які я маю обов'язки і права у сім'ї?

А. Чи я буду схожий на своїх батьків?

А. Що характеризує поведінку хлопців і дівчат?

А. З ким я вважаю за краще гратися? Чому?

А. Для чого потрібні сім'ї?

Б. Дбати про гігієну власного тіла.

Б. Виявляти почуття і розпізнавати ознаки почуттів інших.

Б. Назвати прості почуття.

Б. Володіти простими навичками дотримання особистої безпеки.

Б. Гратися і працювати разом з іншими.

«Профілактика шкідливих звичок»

А. Які речовини я приймаю до власного організму?

А. Які з них впливають на мій організм добре, а які погано?

А. Які є правила прийому ліків?

А. Хто може давати мені ліки?

А. Чи можу приймати до свого організму те, чим почасти мене мій друг?

А. Хто може мені поради, що я можу безпечно вводити у свій організм?

А. Які є отруйні компоненти повітря, пари, рослин?

А. Як повинні зберігатися вдома отруйні субстанції і ліки?

А. Хвороби та необхідність застосування ліків впродовж тривалого часу.

Б. Назвати основні почуття і ситуації, які їх супроводжують.

Б. Розпізнати основні засоби вираження почуттів (міміка, голос).

Б. Організувати собі заняття у вільний час.

Б. Розказати про те, що любить робити, а чого не любить.

Б. Представити словами свої інтереси, те, що приносить задоволення, а що роздратування в контактах з іншими.

Б. Гратися спільно з однолітками [Jaworski : 41–44].

Висновки. Здійснений науковий пошук дає підстави для висновків про те, що зміст навчальної програми «Проздоров'язбережувальна освіта у школі» дозволяв формувати дбайливе ставлення учнів до власного здоров'я і збереження здоров'я інших людей, дотримання здорового способу життя, формувати в учнів уявлення і знання про фізичний, інтелектуальний, соціальний розвиток особистості, здатність до творчого самовираження, критичного мислення. Крім іншого, програма прогнозувала очікувані результати навчання здобувачів освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василюк А. В. Тенденції реформування шкільної освіти Польщі (XX – початок XXI ст.) : автореферат дис. ... на здобуття наукового ступеня доктора пед. наук за спеціальністю 13.00.01. Тернопіль, 2011. 40 с.
2. Єрмакова Т. С. Теорія і практика формування культури здоров'я школярів у Польщі (друга половина XX – початок XXI століття) : автореф. дис. ... на здобуття наукового ступеня доктора пед. наук. Харків. 2017. 42 с.
3. Мордвінова І. В. Організаційно-педагогічні засади здоров'язбережувального виховання молодших школярів у сучасній Польщі : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.01. Суми, 2015. 20 с.
4. Jaworski Z. *Koncepcje krzewienia kultury zdrowotnej w szkole polskiej (1965–2004)*. Warszawa: Oficyna wydawniczo-poligraficzna "Adam", 2005. 167 s.
5. Oliiar, M., Slyvka, L., Tyagur R. Monitoring of training of future teachers of health care activities in school. *Journal of Physical Education and Sport (JPES)*. 2020. Vol.20 (2), Art 117. PP. 822–828. <https://efsupit.ro/images/stories/martie2020/Art%20117.pdf>. doi:10.7752/jpes.2020.02117.
6. Sokołowska M., Woynarowska B., Szymańska M.M. Koncepcja i przebieg prac nad programem wszechstronnej edukacji zdrowotnej w szkole. *Wychowanie zdrowotne – osiągnięcia i perspektywy wdrażania do szkół. Ogólnopolska Konferencja Naukowa, Kraków, 14–15 czerwca 1996. Część II. Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie. Zeszyty Naukowe, nr 74 / Redakcja naukowa Weronika Wrona-Wolny, Bożena Makowska*. Kraków, 1998. S. 7–10.
7. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty. *Dziennik Urzędowy Rzeczypospolitej*. 95, 1991. Poz. 425. S. 1277–1295. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19910950425/O/D19910425.pdf>.
8. Woynarowska B., Sokołowska M., Szymańska M., Pułtorak M. Edukacja prozdrowotna w szkole. *Lider*. 1993. nr 6. S. 3–11.

REFERENCES

1. Vasylyuk A. V. Tendencii reformuvannia shkylnoi osvity Polshchi (XX – pochatok XXI st.) [Trends in reforming school education in Poland (XX – early XXI century.): *avtoref. dys. ... na zdobuttia nauk. stupenia doktora ped. nauk*. 13.00.01. Ternopil, 2011. 40 p. [in Ukrainian].
2. Yermakova T. S. Teoriya i praktyka formuvannia kultury zdorovya shkolyariv u Polshchi (druga polovyna XX – pochatok XXI stolittya) [Theory and practice of forming a culture of schoolchildren's health in Poland (second half of the XX – beginning of the XXI century)]: *avtoref. dys. ... na zdobuttia nauk. stupenia doktora ped. nauk*. 13.00.01. Charkiv. 2017. 42 p. [in Ukrainian].
3. Mordvinova I. V. Organizacijno-pedagogichni zasady zdorovjazberezhualnogo vychovannia molodshych shkolyariv u suchasnij Polshchi [Organizational and pedagogical principles of health education of primary school children in modern Poland]: PhD thesis: 13.00.01. Sumy, 2015. 20 p. [in Ukrainian].

4. Javorski Z. Koncepcje kszewienia kultury zdrowotnej v shkole polskiej (1965–2004) [Concepts of nurturing a culture of health in the Polish school (1965–2004)]. Warsaw: Oficyna wydawniczo-poligraficzna “Adam”, 2005. 167 p. [in Polish].

5. Oliiar, M., Slyvka, L., Tyagur R. (2020). Monitoring of training of future teachers of health care activities in school. *Journal of Physical Education and Sport (JPES)*. Vol.20 (2), Art 117. pp. 822–828. <https://efsupit.ro/images/stories/martie2020/Art%20117.pdf>. doi:10.7752/jpes.2020.02117.

6. Sokolovska M., Voynarovska B., Shymanska M. M. Koncepcja i pshebieg prac nad programem vszechstronnej edukacji zdrowotnej v shkole [Concept and revision of works on comprehensive health education at school]. *Vychovanie zdrovotne – osiongniencia i perspektyvy vdrážhania do shkul. Ogulnopolska Konferencja Naukova, Krakuv, 14–15 chervca 1996. Chenshch II. Akademia Vychovania Fizychnego im. Bronislava Checha v Krakovie. Zeshyty Naukove, nr 74 / Redakcja naukova Veronika Vrona-Volny, Bozhena Makovska*. Krakuv, 1998. pp. 7–10 [in Polish].

7. Ustava z dnia 7 vzheshnia 1991 r. o systemie osviiaty [Law of 7 September 1991 on the education system]. *Dziennik Uzhendovy Zhechypospolitej*. 95, 1991. Poz. 425. pp. 1277–1295. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19910950425/O/D19910425.pdf> [in Polish].

8. Voynarovska B., Sokolovska M., Shymanska M., Pultorak M. Edukacja prozdrovotna v szkole [Health education at school]. *Lider*. 1993. nr 6. pp. 3–11 [in Polish].

L. V. SLYVKA

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at the Department of Primary Education Pedagogy,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,
Ivano-Frankivsk, Ukraine
E-mail: loroczka@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0003-1865-6326>*

CONTENTS OF THE CURRICULUM “HEALTH-PRESERVING EDUCATION AT SCHOOL” (1993) FOR PRIMARY SCHOOLS OF SECONDARY SCHOOLS OF THE REPUBLIC OF POLAND

The urgency of the problem declared in the title of the article is due to the attention of modern Ukrainian pedagogy to the problem of health of children and youth, the implementation of education and upbringing to nurture a culture of health. It is concluded that the level of research by domestic scientists on positive foreign experience in this context is insufficient. It was announced that in 1993 Barbara Voynarovska (pol. *Barbara Woynarowska*), Mariia Sokolovska (pol. *Maria Sokolowska*), Mariia Shymanska (pol. *Maria Szymańska*) and Mariia Polturak (pol. *Maria Póltorak*) within the School of Health Promotion the first polish version of the educational curriculum was developed, which was called “Health-preserving education at school”. The program represented the content of relevant education for three groups of classes (I–III classes; IV–VI classes; VII–VIII classes) of basic schools and for super-basic secondary schools of the Republic of Poland. The publication covers the content of the program for primary (I–III) classes, which was placed in the program within 7 thematic blocks, namely: “Personal hygiene and environment”, “Safety”, “Food and nutrition”, “Physical activity”, “Education for family life and psychological and environmental aspects of health education”, “Sex education”, “Prevention of bad habits”. The content of the program was divided into two conditional parts: A – “what the student should know and understand”; B – “what a student should be able to”, therefore, the program predicted the expected learning outcomes of students.

It is concluded about the potential of the curriculum to form in students a caring attitude to their own health and the desire to follow a healthy lifestyle, to form in students the ability to express themselves creatively and critically in the appropriate dimension.

Key words: student health, “School of Health Promotion”, health education, Republic of Poland, curricula.